

Bigarren sexua

Bai, Beauvoirrekin ari naiz azken aldian, amarena izandako liburu azpimarratua azpimarratzen. Eta ez da kasualitate hutsa, badira pare bat urte kontzientzia feminista azalaren azpian sartu zitzaiedala. Feminista, bai, kalanbrea ematen duen hitz zatar hori. Eta nekatua nago. Nekatua, normaltasunez mozorrotuta, beti Bestea izaten. Gizonezkoak baitira Bata eta gu baikara Bestea: gizonezkoen definizioaren barruan sartzen ez garen izaki arraro, enigmatiko, desberdin horiek. Gizona gizona baita, baina, zer da emakumea? Zer izango da, ba, emakumea? Gizonezkoa ez dena!

Zeinen erraz azaltzen diren gauza batzuk. Kontua da erantzun horrek ez duela balio buelta emanda: gizona ez da emakumea ez dena, gizona gizona da, ez du emakumearen definiziorik behar bere burua definitzeko. Eta halaxe sortu dira emakumezkoen futbola, emakumezkoen arrauna eta emakumezkoen literatura. Beste futbolariak, Beste arraunlariak eta Beste idazleak. *Beste*-rekin, beti: futbolariak, arraunlariak eta idazleak esanez gero argi baitago zer ulertzen den. Gizonezkoen futbola, gizonezkoen arrauna eta gizonezkoen literatura esatea erredundantea litzateke, eta errepikapenak nekatu egiten omen du.

Ba, ni ere nekatzen nau.

Javier Rojok *El Correo*-n Katixa Agirrereren *Habitat* liburuari egindako kritika irakurtzen hasi eta aho zabalik gelditu naiz.

Azken urte hauetan euskal literaturan fenomeno ikusgarri bat gertatu da: 1980. urte inguruan jaiotako emakume idazleen talde inportante bat lanbide honetara hurbildu da, antzeko estetika-planteamendu eta kezka dituztelarik. Eta esan behar da, aurren gertatzen ari dena ikusita, euskal lite-

raturan talde hau hartzen ari den garrantzia azpimarratu baino ez dela egin. Beste gauza bat izango da baloratzea talde horren barruan sartu daitezkeen idazleen liburuek duten kalitatea beraien presentzia bezain handia den. Alde horretatik begiratuta, zentzuzkoena dirudi denetarik dagoela esateak. Katixa Agirre horrelako talde baten barruan ikusten dut: kazetaria eta gidoilaria, emakumea, 1981ekoa. Belaunaldien kontuan sinistuko banu, belaunaldi horren partaidea dela esango nuke [...]

«Azken urte hauetan euskal literaturan fenomeno ikusgarri bat gertatu da». Arreta piztu dit. Zein ote da fenomeno ikusgarria? Ikusgarria adjektibo horrekin zer esan nahi du? Irakurgarria baino ikusgarriagoa dela, akaso, fenomeno hori?

«1980. urte inguruan jaiotako emakume idazleen talde inportante bat lanbide honetara hurbildu da». Errepasoa egin eta izen hauek atera zaizkit: Irati Elorrieta, Garazi Goia, Irati Jimenez, Katixa Agirre, Eider Rodriguez, Uxue Apaolaza, Uxue Alberdi... Emakume idazleak gara, Beste idazleak. Marka ahaztu gabe. Talde bat gara, eta hemen dator galdera: zerk bihurtzen gaitu talde? Emakume izateak? Idazle izateak? Ala emakume izanda lanbide horretara «hurbildu» nahi izateak? Eta talde *inportantea* omen gara. Inportantea kopuruz? Kalitatez? Eraginez? Arriskuz?

«Antzeko estetika-planteamendu eta kezka dituztelarik». Hara!! Taldea, gainera, homogoneoa omen, estetika-planteamendu-kezka aldetik. Elkarrengandik bereizteko nortasun eta inteligentzia urriegikoak Beste idazle hauek. *Burbuilak, Bi hitz, Nora ez dakizun hori, Habitat, Haragia, Umeek gezurra esaten dutenetik, Aulki jokoa*. Horiek dira, hurrenez hurren, «emakume idazle» otxenteroen obrak. Ariketa polita izan liteke zazpi ezberdintasunak topatzera jolastea.

«Eta esan behar da, aurten gertatzen ari dena ikusita, euskal literaturan talde hau hartzen ari den garrantzia azpimarratu baino ez dela egin». Garrantzia, berriro. Zeri dagokio garrantzi hori? Liburu kopuruari? Egunkarietan betetzen dugun orri kopuruari? Gure lanen eraginari? Kritikari? Gure hitzaren pisuari?

«Beste gauza bat izango da baloratzea talde horren barruan sartu daitezkeen idazleen liburuek duten kalitatea beraien presentzia bezain handia den». Banengoen, ba, ni. Baina, nork sartu eta ateratzen ditu idazleak «talde» horren barruan? Inork galdetu al digu talde horretako partaide izan nahi dugun? Inork galdetu digu egotekotan talde horren barruan bakarrik egon nahi ote dugun? Inork pentsatu du emakume eta gazte izateaz gain beste mila adjektibo izan ditzakegula gure izenetik zintzilik? Zilegi da horrelako taldeak sortu eta parametro horietan egitea literatura konparatua? Presentzia hori nork bilatzen du? Talde horretan sartzen gaituzten idazleok ala talde horretan egon gaitezen interesatzen zaienek? Argi baitago ezin dela aldi berean egon taldean eta taldetik kanpo. Bestea garen bitartean ez gara sekula Bata izango.

«Alde horretatik begiratuta, zentzuzkoena dirudi denetarik dagoela esateak». Beltzen eta etorkinen artean bezala, denetarik dago, beltz onak, beltz ez hain onak, etorkin inteligenteak, etorkin ergelak... Baina ez dira, besterik gabe onak: beltz onak dira, eta etorkin onak. Beltz izateko, onak. Etorkin izateko, onak. Eta gaiztoak eta ergelak badira... beltzak eta, gainera, ergelak! Gipuzkoako txapelketan gizon batek ere hala esan zidan: «Alberdi! Zorionak, e? Saio boro-bila in dezu. Emakume mailan, ojo, e?! Ta gizonezko batzuk ere atzetik!!!». Eta ni bertsoan emakume-maila eta gizonezko-maila bereizten zirela enteratu gabe. Baina eskertzen diot begiak ireki izana: literaturan ere, sentitzen dut, neskak, baina emakume-mailan hartzen dugu guk parte, inoiz bestelako ameskeriekin jolastu izan badugu ere.

«Katixa Agirre horrelako talde baten barruan ikusten dut» (taldetik kanpo ikusi ezin duenak, barruan ikusi behar, jakina): «kazetaria» (Pako Aristi bezala? Hasier Etxeberria bezala? Irati Jimenez bezala? Urtzi Urrutikoetxea bezala?) «eta gidoilaria» (Andu Lertxundi bezala? Unai Iturriaga bezala? Jasone Osoro bezala?), «emakumea, 1981eko» (Xabi Borda bezala?, Iñaki Gurrutxaga bezala? Edo Uxue Apaolaza beza-

la?). «Belaunaldien kontuan sinistuko banu, belaunaldi horren partaidea dela esango nuke».

Eta hitz egingo dute «emakumeen arazoaz» eta esango digute erantzun desproporzionatuak ematen ditugula, eta histerikoak garela eta artikulu hau ere beste zaputzaldi bat baino ez dela, zapuztu egiten garela, eta jendeak, zapuzten denean, ez duela ondo arrazoitzen.

Emozioa eta arrazoaia

Hori baita bestea. Gizonezkoak arrazoiarekin eta emakumezkoak emozioarekin lotu behar itsua. Eta arrazoiak esan nahi du zientzia, inteligentzia, doitasuna, seriotasuna, logika, zorrotasuna, hotza, kanpokoak, garrantzitsua... unibertsa. Eta emozioak... pasioa, zehaztugabetasuna, magia, intimoa, gozotasuna, barrukoa, xehetasuna, txikia, anekdota... emakumeen kontua. Zenbat aldiz ez ote dugun entzun *hau literatura arina da!* mespretxuz esaten. Arina, pisu eta garrantzi gutxikoa, transzendentziarik gabea, jolasa.

Arinaren etiketa hori goian azaldutakoaren arabera jarri ohi da askotan. Literaturak, arina izango ez bada, mundua aldatzeko xedea izan behar du ia: iritziak emanez, teoriak plazaratuz, ideologiak deseraikiz, kritika zorrotzak eginez, gauza inportantei buruz (gerrez, konfliktoez, arazo sozialez, politikaz, ekonomiaz, armez) jardunez. Baina emozioen logika ulertzea bideraturiko literatura ez da kontuan hartzen, edo etiketa bat jartzen zaio aurretik, «arina», esanez bezala etxeoandreek ulertzeko modukoa dela; etxeoandreak ere, denak eta salbuespenik gabe, talde bakarrean sartuz. 1980. urtearen inguruan jaiotako emakume, idazle estetika-molde eta kezka antzekodunak bezala.

Aritz Gorrotxategiri irakurri nion egunkarian *Axola ez duenean* nobela berriari buruz, protagonista nagusia emakumea izatea erabaki zuela senarra galtzean ia heldulekurik gabe geldituko zen pertsonaia sentibera behar zuelako, momentu hauskorra bakarrik bizitzen ari dena. Horregatik sor-

tu zuen Irene pertsonaia. Emaztea galtzean ia heldulekurik gabe geldituko den pertsonaia sentibera sortzea, momentu hauskorra bakarrik bizitzen ari den gizonezkoa imajinatzea kosta egiten zaigu, itxuraz. Nobela horretan bertan gizonezko protagonistek dituzten krisiak bestelakoak dira: Claudio liburuzaina negozioak porrot egingo dion beldur da eta literatur sistemari buruzko kritika zorrotza egiten du; Bruno idazleak ez daki idazten jarraitu ala ez, zeresana amaitu zaiola sentitzen baitu eta, haren hitzetan, «esateko ezer eduki ezean hobe da isildu». Eta Claudiok eta Brunok filosofiaz eta literaturaz eztabaidatzen dute Irenek, bere tristuratik irten nahian, alargun talde batean izena eman eta *Ana Karenina* irakurtzen duen bitartean.

Adibide bat baino ez da hau, irakurri dudan azken liburu-koa. Baina akidurara arte errepikatzen den kontua da. Nik argi daukat emozioen logika ulertzea arrazoiarena ulertzea bezain garrantzitsua dela, eta zailagoa ere bai. Eta denok daukagu pentsatzeko eta sentitzeko gaitasuna, pentsamendua eta emozioak kudeatzeko gaitasuna. Baina sexu Batak Bestea zapaltzen duen bitartean arrazoiak emozioa zapalduko du, hotzak beroa, unibertsalak intimoa... eta emakume idazleok ez gara sekula idazle izango, lehenengo emakume izan beharko baitugu.

Bat eta bat

Gomendatu nahi nituzkeen bi liburu hauek ere tiradera ezberdinetan sartuko lituzkete, seguru. Bereizi egingo lituzkete bata historikoa eta bestea erromantikoa esanez, bata zikina eta bestea gozoa esanez, bata maskulinoa eta bestea femeninoa esanez... Ba, ez. Elkartzeko aski errazak baitira. Bi eleberri zoragarri: Irati Jimenezen *Nora ez dakizun hori* eta Mikel Peruarenaren *Ez obeditu inori*.

Beauvoirrekin jarraituko dut...¶